

Chudoba baptistické teologie

S ohledem na pojetí teologie, které je zde předběžně načrtnuto (v *předcházejícím textu - poz. překl.*), se můžeme zeptat, proč společenství, která označujeme jako ‚baptistická‘, po sobě zanechala teologie tak málo. Již zde bylo navrženo vysvětlení, týkající se jejich postavení ve společnosti – tyto komunity byly natolik zaneprázdněny tvrdým zápasem o přežití, že neměly pro teologickou reflexi dostatek klidu. Baptisté byli, například za reformace, doslova vyhnáni z většiny Evropy včetně Británie. Většina jejich představených byla záhy zabita, jejich literární produkce byla ostře zúžena na instrukce pro věrné, polemická a apologetická vyznání a na historické příběhy (což je poměrně významné). Na jiných místech a v jiných časech ale baptisté zakoušeli také jiné obtíže. Například v Americe byly meze teologie spoluurčeny dvěma historickými, všeobsáhlými zápasy. V osmnáctém a na počátku devatenáctého století byli baptisté a další formováni, ne-li dokonce utvářeni probuzeneckým hnutím, které mělo nesmazatelný vliv na jejich zbožnost (Goen, 1962). Spolu s probuzeneckým hnutím byli baptisté po hlavě vrženi do teologie zprostředkované puritánstvím, která byla tvarována reformátory – zvláště Kalvínem, spíše než radikálním dědictvím. Náhle se vyjevil rozpor mezi lidskými prostředky, které probuzenectví vyžadovalo a učením o sola gratia striktního Kalvinismu. Vylučuje Boží vyvolení lidské snahy, nebo je legitimuje? Je milost partikulární (jen pro některé), nebo obecná (pro všechny)? Tyto otázky určovaly vývoj americké teologické reflexe uvnitř i vně baptistických skupin. Byly řešeny na půdě kalvinisticko-arminiánské polarity, bez ohledu na předešlé anabaptistické motivy, nebo na jejich tehdejší potřeby.

Později, od devatenáctého století po současnost, dominovalo v intelektuálních sférách (opět jak baptistů, tak ostatních) druhé dilema, které s prvním téměř nesouviselo. Byly to zápasy o pojetí Písma zapříčiněné vývojem post-osvícenských historicko-kritických metod, podněcované fundamentalistickým hnutím a vyhocené spojením těchto zápasů o pojetí Písma s dalšími fundamenalisticko-liberálními rozbroji (Alley, 1970; Lindsell, 1976; Gaustad, ed., 1980). V těchto potyčkách modernisté obviňovali fundamentalisty z modlářství a fundamentalisté modernisty ze selhání ve víře. Obě strany měly v tvrdém soudu těch druhých alespoň částečně pravdu, ale ani jedna nebyla schopná najít stanovisko mimo tento zápas, ze kterého by bylo zřejmé, co výsledky těchto sporů křesťanům přináší (N. Murphy, 1996).

V tomto století byli baptisté zaměstnání i dalšími závažnými problémy: revoluce, otroctví, válka, osvícenské myšlení, touha odcizených po spasení, otevírání a uzavírání globální misie, ekonomické potíže, nárůst excesů, role genderu a rodiny, hlubinná psychologie a mnoho dalších. Tvrzení, že dřívější baptistický ethos a učení poskytovalo v řešení těchto problémů perspektivy, které polarizované kalvinisticko-arminiánské a modernisticko-fundamentalistické pozice postrádaly, by mohlo být vnímáno jako liché. Faktem totiž zůstává, že z původního materiálu víry a praxe nevzešlo baptistům v pozdějších stoletích podobné teologické ovoce, které požívali jiní ve srovnatelné epoše církevní historie.

Nicméně, autentické baptistické přesvědčení žije. Překonalo bouřlivá staletí, které nazýváme moderním věkem a do určité míry i dnes ovlivňuje životy miliónů lidí. Teologickou otázkou tedy zůstává – proč bylo opanováno jinými přístupy? Proč tato stará přezívající přesvědčení nedala vzniknout teologiím bohatě křesťanským, protože bohatě baptistickým? Proč je dnes tolik baptistických společenství kořistí ideologií politické levice a (dnes častěji v Americe) pravice, nebo teologií, jejichž přístup je Konstantinovský a ne původně křesťanský? A jestli si nějaký kalvinista (nebo arminián, nebo modernista, nebo fundamentalista) myslí, že jsou to předpojaté otázky, zůstává tu k vysvětlení stále ona původní záhada chudoby baptistických teologií (cf. Swarley, ed., 1984)

Při odpovědi nestačí baptistické prodlení svalovat na tvrdé prostředí (třebaže tvrdé bylo), nebo na

excesivní zaujetí scholastickými problémy u druhých (třebaže zaujatí byli). Věřím, že je to takto: baptisté ve vší různosti a nejednotnosti nebyli schopni ve svém vlastním dědictví, ve vlastním přístupu k Písmu, ve své vlastní praxi, ve svém orientujícím pohledu, vidět zdroj teologie, který je jiný než současné tendence, převládající v jejich okolí. Některé baptisty zaujaly módní směry a snažili se svou teologii přizpůsobit určitému stylu. Výsledky byly ubohé a zapříčinily větší nedůvěru k teologii – teologie byla chápána jako arogantní (vůči Bohu), imperialistická (vůči běžným křesťanům), a v každém ohledu zbytná. Základní chybou byla ale baptistická nedůvěra vůči vlastnímu pohledu, společnému životu a samotnému evangeliu tehdy, kdy tento pohled mohl být zdrojem teologie, a teologie prostředkem zkoumání evangelia, to pak obnovením života a ten zase hlubším zaostřením onoho původního pohledu. Kvůli selhání na této cestě se baptisté stali obětí ideologií levice a pravice – stali se méně sami sebou a tak duchovně oslabili jak sebe, tak i své bližní v jiných křesťanských církvích.

To nás přivádí zpět k onomu obtížnému tvrzení, že teologie je zápas. Jestli jsme jej nevedli dobře, musíme to přiznat – a zápasit dál.

James McClendon, Jr: *Ethics*, Abingdon Press 2002, str. 24-26

Poznámka: Článek byl prvně publikován na webu baptismus.estranky.cz.